SEVGİ

(rahmet, hubb, mahabbet, meveddet)

Sevgiyi ifade eden temel sözcük, daha birkaç temel kavramı ifade eden **rahmet** kelimesidir.

Bu kelimenin **temel üç anlamı vardır: Sevgi, merhamet, şefkat.** Birinci anlam, sevgidir. Ne yazık ki, rahmetin bu ilk anlamı hiç kayda geçirilmemiş, rahmetin her geçtiği yerde sadece merhametten söz edilmiştir. Oysaki rahmetin her geçtiği yerde ilk telaffuz edilecek kavram sevgi kavramıdır, (bk. burada, **Rahmet** mad.)

Sevgide paylaşım vardır. Paylaşım, sevilen şeylerden olmalıdır. Sevilen şeylerden paylaşım yoksa sevgi ve mutluluk da yoktur.

Sevgi neden ve nasıl saf dışı edildi?

Kur'an'ın paylaşım ruh ve mesajını şeytanî siyasetlerle yok eden **Emevî Arabizmi,** rahmetin de sevgi unsurunu yok eden bir dinsel yapılanmayı egemen kılmıştır. Bizler, bu egemenliğin tâğutî siyasetlerinin kahrı altında büyüdük. Şükürler olsun ki, Kur'an ortadadır ve biz, bu **'tanrısal korumadaki kitap'**ın verilerine dayanarak, **Emevî Arabizminin döllediği karanlığın çocuklarına rağmen** ölümsüz gerçekleri açıklayabiliyoruz. Karanlığın çocukları, haram lokmalarla beslenen pis alınlarıyla secdegâhları bile kirlettiler ama mucizeler mucizesi Kur'an'a dokunmayı asla başaramadılar. Kur'an'ı saf dışı etmek için onu **'Arapça bilmeyenlerin el süremeyeceği bir ölüler kitabı'**na çevirdiler, bu da yetmedi, onun egemenliğini işlemez hale sokmak için, Kur'an'ın **'şeytan evliyası', şürekâ** (Allah'a ortak yapılanlar), **kübera** (ulu kişiler, ekâbir, efendiler, ağalar) denen putlarının (bk. 6/121; 33/67) kaleme aldığı veya aldırdığı risaleler ve zübürlerle dini parça parça ettiler. Bütün bunları asırlardır yaptılar ama Kur'an'ın ne mucizesini ne ihtişamını ne etkisini kırabildiler.

Son buldukları çare, Kelimei Şehadet düşmanı Haçlı kodamanlarla işbirlikleri kurarak Kur'an mümini düşünürleri saf dışı etmektir. Ama, yeryüzünde 'Allah'ın eli' olan Kur'an, bu pis alınlı ve Haçlı işbirlikçisi karanlık çocuklarını hezimetten hezimete uğratmaktadır. Onca paralarına, onca iftira ve ifsat şebekelerine, onca süper Haçlı desteğine rağmen...

Tekrar rahmete dönelim:

Merhamet, karşılıklı bir faaliyet değildir. Merhamette esas faal olan taraf, veren taraftır. Öteki taraf, sadece alan, yararlanan, bunun için de sürekli boyun eğendir. Bunun içindir ki, paylaşım ruhundan nasipsiz olanlar, din adına sevgiyi değil, merhameti öne çıkarırlar. Çünkü onda, tek taraflı lütufkârlık vardır ve o tek taraflılık onların firavunlaşmış benliklerinin tatminine kısmen de olsa cevap getirmektedir. Onlar için seven yani paylaşan bir dünya değil, sadaka ve kölelik kültürüyle ezilenlere acıyarak ianede bulunan Mâûn ihlalciliği esastır.

Geleneksel Emevî dininin tabulaştırdığı bu anlayışı özetlersek şunu söyleyeceğiz:

Halkın emek ve alınterini talan etmek, o talan edilenlerin küçük bir kısmını soyulan halka geri vererek kitleden saygı ve teveccüh kazanmak, bütün bunları yaparken de lanetli namazları araç olarak kullanmak. Bu Allahsız ve imansız tezgâhı biz, *'Mâûn Suresi Böyle Buyurdu'* (Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 2011) adlı devrim niteliğindeki eserimizle deşifre etmiş bulunuyoruz.

Kur'an, sevgiyle paylaşım arasında irtibat kurmak suretiyle, sevginin merhametten farklı olarak yaratıcı bir güç olduğuna vurgu yapmıştır.

Kur'an terminolojisinin aşılmamış ustası Isfahanlı Râgıb (ölm. 502/1108) anıt eserlerinden birinde sevginin Kur'ansal çerçevesini şu yolda çizmiştir:

"İnsanların iş ve yönetimlerinin düzenini sağlayan sebeplerden biri sevgi, ikincisi adalettir. İnsanlar, karşılıklı sevmeyi gerçekleştirebilseler adalet istemeye ihtiyaçları asla kalmazdı. Bu böyle olduğu içindir ki adalet, sevginin vekilidir; sevginin olmadığı yerde işi o üstlenir. Bu gerçeğin altını çizmek içindir ki Cenabı

Hak insan kitleleri arasında sevginin yaşamasını çok yüce bir değer olarak görmüş ve onu tüm dünya nimet ve imkânlarından daha üstün göstermek için şöyle buyurmuştur: 'Onların kalplerini kaynaştıran da O'dur. Sen, yeryüzündeki her şeyi bağışlasaydın, onların kalplerini yine de kaynaştıramazdın; ama Allah onları birbirine ısıtıp yaklaştırmıştır. O'dur Azîz ve Hakim.' (Enfâl, 63) Allah şunu da söylemiştir: 'İman edip barışa/hayra yönelik işler yapanlara gelince, Rahman onlar için bir sevgi oluşturacaktır.' (Meryem, 96) Din açısından sevgi işte bu olduğu içindir ki Allah, aralarında sevgi doğsun diye bu dinin müminlerini her gün beş kez mescitlerde, her hafta bir kez camilerde, her yıl iki kez bayram namazlarında ve ömürde bir kez de Kabe'de birleştirip kaynaşmalarını pekiştirmektedir. Sebep, sevgidir." (Râgıb; *ez-Zerîa ila Mekârimi'ş-Şeri'a,* 364)

Sevgi, oluşun özü, varlığın ve hayatın başlangıç ve varış noktasıdır. Kısacası, hayat ve oluş, çeşitli tarz ve manzaralar sergileyen bir sevgi faaliyetidir.

Kur'an'da sevgi anlamında kullanılan sözcüklerden biri de 'hubb' sözcüğüdür.

Hubb kökünden kelimeler Kur'an'da isim ve fiil halinde 80 küsur defa geçer. Bunların üçte ikiden fazlası fiil halinde kullanımdır. Bu da gösterir ki, Kur'an, sevgiyi bir eylem olarak değerlendirmektedir. Bu eylemin temel kutuplarında Allah ve insan bulunmaktadır.

Kur'an, hubbu Allah ve insan dışında herhangi bir varlığa izafe etmez. İnsan ise oluşun ışık ve karanlık kutuplarının her ikisinde, maya unsur olarak daima sevgiden hareket alır. Ya gerçek sevgiden (yani paylaşıma götüren sevgiden) yahut da saptırılmış sevgiden (yani paylaşıma yanaşmayan sevgiden). Allah'a imanın yaratıcı ve erdirici unsuru sevgi olduğu gibi, putlara bağlılığın hayat kaynağı da sevgidir. (2/165)

Hubbun karşıtı adavettir ki anlamı düşmanlık, uzak ve ters düşme, karşı çıkmadır. Hubb karşılığı mahabbet kelimesi de kullanılır. Kur'an da hubb ve mahabbeti aynı anlamda kullanmaktadır.

Hubb ve mahabbet, Kur'an dilinin büyük bilgini Râgıb'a göre, 'kişinin hayırlı gördüğü veya sandığı şeyi irade etmesi, istemesidir.'

Ancak iradenin çerçevesi mahabbetten dardır. Yani her mahabbette irade vardır, ama her iradede mahabbet olmayabilir. Râgıb, bu noktaya da değindikten sonra hubb veya mahabbetin Allah ve kul için ifade etmesi gereken anlamlar üzerinde durmuştur. Ona göre, Allah'ın kulu sevmesi, ona ikram ve lütufta bulunması; kulun Allah'ı sevmesi ise O'na yakınlaşmak istemesidir.

Şunu, Râgıb'ın ruhundan af dileyerek söylemeliyiz ki, hubb konusunu böyle bir hükümle sonuca bağlamak, Kur'an'ın yapısı ve yaklaşımı bakımından yeterli değildir. Doğrusu şu ki, biz, sevginin mahiyetini değil, sadece eserlerini, belirişlerini kavrayabiliriz. Sevgi, hayatın ve oluşun esası olduğundan hayat ve oluş bir sır olarak kaldıkça, sevgi de bir sır olmaya devam edecektir. Sevgi, bilinmez, fakat sürekli iş görür bir yaratıcı kuvvet olarak yaşamaya devam edecektir. Kur'an da sevginin mahiyetini değil, eserlerini, belirişlerini tanıtmaktadır.

Sevgi konusunu İslam düşüncesi adına değerlendiren Hintli bilgin Tehânevî (ölm. 1745), ünlü eseri *Keşşafa Istılahât el-Fünûn'da* İslam disiplinlerinin çeşitli bakış açılarını, Kur'an'dan hareketle tahlil etmiştir. Tehânevî şu yolda konuşuyor:

Kelam bilginlerinin büyük çoğunluğuna göre, sevgi, iradenin bir türüdür. İrade, ilişki kurduğu şeyde karşılık ve ödül bekler. Bu yüzden, insanın Allah'ın zatını ve sıfatlarını sevmesi söz konusu edilemez. İnsan ancak Allah'ın nimetlerini, lütuflarını sevebilir. (Bu konudaki tartışmalar ve sûfî düşünürlerin tavrı için bk. Öztürk; *Din ve Fıtrat,* Aşk bahsi) Sûfî düşünürler, insanın Allah'ın zatını sevebileceğini, nimet ve ödülleri sevmenin ise sevginin aşağı derecelerde bir görünümü olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre, insanı sevmeye iten, kemal duygusu olmaktadır. İnsan, lezzet için de sevebilir ama bu, sevginin temelinde kemal (mükemmellik) duygusunun bulunmadığını göstermez. Varlık ve oluştaki mükemmelliği farkedişte ileri olanlar, sevgide de ileridedir. Bunun içindir ki, oluştaki kemalin sonu olmadığı gibi, sevgi mertebelerinin de sonu yoktur.

Mükemmelliğin en ileri mertebede fark edildiği alan güzelliktir. Bu yüzden, Hz. Peygamber, Allah'ın sevgi faaliyetinden bahsederken güzele ve güzelliğe dikkat çekerek "Allah güzeldir; güzeli ve güzelliği sever" buyurmuştur. Böylece, Allah'ın tüm güzelliklerin kaynağı olduğu ve güzelliği sevmenin, sonuçta Allah'a sev-

giye ulaştıracağı vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, Allah, varlık ve oluştaki güzellik sergilenişiyle kendi yüzüne bir ayna tutmuştur. O, insanı kendi sureti üzere yarattığından, insan, güzeli sevme yoluyla, esası ve bütünü olan kaynak güzele yaklaşır.

Anlaşılan o ki, sevginin kaynağıyla güzelin kaynağı aynıdır: Tanrı. Bunun içindir ki Kur'an insanla Allah arası sevgi ilişkisinden söz ederken "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." (Mâide, 54) diyerek sevgi faaliyetinde ilk hareketin, merkez kuvvet olan Allah'tan geldiğine dikkat çekmiştir.

Tehânevî, sevgi konusundaki açıklamalarını, tasavvufun şu ünlü tespitiyle bitiriyor: Sevginin mahiyetini kimse bilemez. Çünkü sevgi, rubûbiyet (tanrılık) sırrıdır. Ve kim bu rubûbiyet sırrını açığa vurursa, küfre gider. Bunun tek istisnası, vecd ve cezbe halinin insanı kuşatmasıdır. (bk. *Keşşaftı Istılâhât,* mahabbet mad.)

Allah'ın sevgi faaliyeti kimler için, nasıl işliyor? Bu faaliyetin nimet verme, acıma, bağışlama şeklinde işleyişinin adı rahmet olup hiçbir ayrım yapılmadan bütün mahluklara yöneltilmiştir, (bk. burada, Rahmet mad.)

Daha özel çerçevede sevgi faaliyeti olan hubb veya mahabbete gelince, Kur'an bunun kimlere reva görüldüğünü ve kimlerin bundan mahrum bırakıldığını göstermektedir. Soruyu şu şekilde sorduğumuzda cevap daha net ve açık olacaktır: Allah kimleri sever, kimleri sevmez?

Allah'ın sevdiği benliklerin başında muhsinler yani güzeli ve güzelliği sevip güzel fiil sergileyenler gelmektedir, (bk. burada, Güzellik mad.) Kur'an, "Allah, güzel düşünüp güzel işler yapanları sever" ifadesine defalarca yer vermektedir. (2/195; 3/134, 148; 5/13, 93)

Allah, muttakileri yani takva sahiplerini de sevmektedir. (3/76; 9/4, 7) Allah'ın özel sevgisine hak kazanan kullar arasında temizlikte titiz davranan (muttahhir, mutatahhir) kullar da önemli bir yer tutar. (2/222; 9/108)

Adaleti koruma ve yerine getirmede titiz ve kararlı davrananlar (muksıtîn) da Allah'ın sevgisine muhatap olmuşlardır. (5/42; 49/9) Allah, tövbeyi çok sevenleri (tevvâbîn) de sevmektedir. (2/222) Sabırlı insanlar ile tevekküle sarılanlar da sevilenler ara-

sındadır. (3/146, 159) Allah, kendi yolunda savaşmak için saf bağlamış olanları da sever. (61/4)

Allah'ın sevmediği insanların başında zalimler gelir. (3/57, 140; 41/40) Azmak, sınır tanımamak da Allah'ın sevgisini yitirme sebebidir. (2/190; 5/87; 7/55)

Allah'ın zalimlerden nefreti, sevgi konusunda bir dikkat çekici tavra daha sebep olmaktadır: Allah, çirkin sözü sevmediği halde, zulme uğrayanların çirkin söz sarfetmelerinden tiksinti duymuyor, onların bu yola gitmelerini mazur görüyor. (4/148) Böylece Kur'an, dolaylı bir yoldan, tüm nefret ve sevgisizliklerin tek hedefi olarak zalimleri göstermektedir. Son tahlilde, zulümden başka kötülük, zalimden başka da kötü olmadığı anlaşılmaktadır.

Nefret ve şiddete müstahak tek mahlûk, zalimdir.

Müstahak olduğunu zalime yapmayansa hem zalim hem de ahmaktır.

Allah, kâfirleri yani gerçeği örten nankörleri de sevmemektedir. (3/32; 30/45; ayrıca bk. 2/276; 22/38)

Kur'an'ın, Allah sevgisinden uzaklaştıran illetlerden biri olarak gösterdiği israf da zulmün bir türüdür. Çünkü o da insanın emeğini, hakkını ve rızkını heder etmektedir. Ve Allah, israfa sapanları (müsrifleri) sevmemektedir. (6/141; 7/31; bk. burada, Savurganlık mad.)

Fesad denen bozgunculuk ve tabiatın dengelerini tahrip suçuna bulaşanlar da Allah'ın sevgisinden uzak tutulmuşlardır. Allah, müfsidleri (fesada sapanları) sevmiyor. (2/205; 5/64; 28/77) Allah, kibre yenik düşenleri de sevmiyor. (16/23; 4/107)

Sevilmeyenler arasında şunlar da var: Günahta aşırılığa gidenler (2/276), böbürlenip şımaranlar (4/36; 31/18; 57/23), hainliği huy edinmişler (4/107; 8/58; 22/38), sevinç budalaları. (28/76)

Sevgi faaliyetinin insan tarafındaki durumuna gelince; insan, sevgisini daima iğretiye, peşin menfaate (âcile) yönelten bir yapıya sahiptir. (75/20; 76/27) Bu yapısının bir gereği olarak insan, dünyayı sonsuza tercih eder, menfaate çıldırasıya düş-

künlük gösterir. (14/3; 16/107; 100/8) Mala, derinden bir sevgi duyar insan. (89/20) Çünkü insan yaradılışında şehvetlere, kadına, çocuğa, altına, yığın yığın mala, ata, ekine, bağ-bahçeye sevgi çok çekici, çok süslü-püslü kılınmıştır. (3/14) Bu durum, insanı, menfaati yüzünden rabbini anmayı terke iter (38/32), hatta bazen körlüğü aydınlığa tercih eder hale getirir. (41/17) Demek oluyor ki, esası bakımından pozitif bir güç olan sevgi, insanın çarpıtması sonucu olumsuzluk aracı da olabiliyor. Bu yüzden, Kur'an, insanı şu konuda uyarmaktadır: Her sevdiğin senin hayrına, her hoşlanmadığın da zararına değildir. İlke, Kur'an'ın üslup güzelliği içinde şöyle veriliyor:

"Bir şey sizin için hayırlı olduğu halde siz ondan tiksinebilirsiniz. Ve bir şey sizin için şer olduğu halde siz onu sevebilirsiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Bakara, 216)

Bunun içindir ki, İslam bilginleri tabiî sevgi-aklî sevgi ayrımı yaparlar. İnsanın doğal dürtülerinin pişirip kotardığı bir sevgi, hızı ve gücü yerinde, fakat dümeni olmayan bir tekne gibidir; her an kayalıklara bindirip bir felakete yol açabilir. Kur'an, en iyi niyetlerle de beslense, insanın her sevdiği şeyi elde etmesinin yaradılış düzenine ters, insanın sonsuz kurtuluşuna zararlı olduğunu gösteriyor.

Sevginin mutlak hayır ve güzele köprülük etmesi için nefse teslimiyeti frenleyen ilkeler gerekir. Vahiy bu ilkeleri getirmiştir. Vahyin işe el atması bazen aklın küllî ilkelerinin, bazen ahlak yasalarının, bazen de, duyularüstü idrakin uyarılarıyla olur. Kasas 56. ayette böyle bir el atışın tipik örneklerinden birine rastlıyoruz. Son Peygamber'e şöyle hitap ediliyor:

"Şu bir gerçek ki, sen sevdiğin kişileri hidayete erdiremezsin; fakat Allah dilediğine hidayet verir."

Demek oluyor ki, mutluluğun doğduğu nokta, sevginin kişisel hedefiyle evrensel-kozmik amacın birleştiği noktadır. Kişisel hedefle kozmik amacın tersliği halinde ikincisinin tercih edilmesini insanın hayrına gören Kur'an, böyle bir durumda insanı sabra çağırmaktadır. Ne yazık ki insanda, kişisel hedefe tersliği duyuran sese tahammülsüzlük çok güçlü ve derindir. Bu gerçek, bir nebinin ağzından ifadeye konurken şöyle deniyor:

"Siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz." (A'raf, 79)

Ve insan, sevgideki kişisel hedefi elde edince kayıt tanımayan, her şeyi unutan bir varlıktır.

"Ve Allah, sevdiğiniz şeyi size gösterdikten sonra isyan ettiniz." (Âli İmran, 152)

İnsanın sevgi konusundaki bu aldanabilme ihtimali, Yaratıcı Kudret'in bu hassas ve derin alana el atmasını gerekli kılmıştır. Müdahalelerden biri, Allah'ın insan kalbinde iman gerçeğini sevimli hale getirmesi, süslemesidir. Eğer iş insana bırakılsaydı, yukarıda da görüldüğü gibi, insanın kalbinde şehvetten, tarlaya, ekine kadar bir yığın ölümlü şey süslenip püslenecek ve insan, iman sırrına sürekli yabancı kalacaktı. Ama Allah, insan lehine bir müdahale ile "size imanı sevdirdi, onu kalbinizde süsleyip güzelleştirdi ve size küfrü, sapıklığı, isyanı çirkin gösterdi." (Hucurât, 7)

Yaratıcı şuurun sevgiye el atışının bir örneği de Âli İmran 31. ayette dikkat çeker. Orada, Allah'a sevgi iddiasının delili olarak, Hz. Peygambere uyma gösteriliyor. Akla ilk gelen, ilkenin "Allah'ı seviyorsanız, beni sevin..." olması iken vahiy, ilkeyi şöyle yapmıştır: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin." Böylece, Allah'ı sevme, Peygamber'e uyma şartına bağlanarak, din hayatı kuru bir sevgi romantizminden kurtarılmıştır. Aksi halde din, bir kuru sevgi kurumuna dönüşürdü. İnsanoğlunun böyle bir istismara gitmesine ve sonuçta kendisini aldatmasına seyirci kalınmamıştır.

Sevgide kişisel hedefle, tanrısal ahenk ve mutluluğun birleştirilmesine ilişkin ilkenin en hayranlık verici olanı, Âli İmran 92. ayettedir. Şöyle deniyor:

"Sevdiğiniz şeyleri paylaşmadıkça hayırda erginliğe/dürüstlüğe asla ulaşamazsınız. Paylaşmakta olduğunuz her şeyi, Allah çok iyi bilmektedir."

Bu ilke mutlak yaradılış kanunlarından biridir. İnsanın zaferi, fedakârlıktan yeşerir. Fedakârlık ve feragata dost olmayanların hayattan zafer beklemeleri, boş bir hayaldir. Kur'an'ın bu ilkesi, hayatın bütün alanlarında, mümin-münkir herkes için işleyen bir kanundur.

Sevgi, insanın öz sermayesi, temel gücü, hamle ve hareket enerjisi, bir numaralı eriş kudretidir. İnsanın karanlığa hizmeti bile sevgi sayesindedir. Putperestlerin cansız eşyaya tapınması bile bir sevginin sonucudur. (2/165) Ve sevgi, müminin varlık mayası, karakterinin hâkim özelliği, imanının zirve noktası, ruhunun kanatlarıdır. Kur'an sevgiyi, Muhammedi müminin fıtrat damgası, kişilik cevheri olarak verirken şu ifadeyi kullanır:

"Siz öyle kişilersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Ve kitabın tümüne inanırsınız." (Ali İmran, 119)

Allah'ın kozmik emaneti yükleyeceği topluluk, Allah ile sevgi alakası içinde olmalıdır. Allah ancak böyle bir topluluğa güvenir ve kendini temsil yetkisi verir. Bu tespite esas olan ayet (5/54), anılan sevgi topluluğunun temel özelliklerini de saymıştır: Müminlere onur, küfre sapanlara eziklik ve zillet getirmek, Allah yolunda didinmek, kınayanların lakırdılarına değer vermemek.

Kur'an'ın insanında din hayatı, tüm yönleriyle bir sevgi hayatıdır. Kur'anın insanında ana-babaya, akrabaya, yetime, yoksula... yardım ve destek sevgi üzere yapılır. Verilen, yedirilen yalnız sevgi ürünü olarak ortaya konur. (2/77; 76/8)

Sevgi ürünü olan hizmetle, sevgiden kaynaklanmayan hizmeti nasıl ayırabiliriz? Kur'an bu soruya da cevap getirmiştir:

Karşılığında, iyilik yapılandan teşekkür ve minnet beklenmeyen hizmet sevgiye dayalı hizmettir. (76/8-9)

Türk-İslam lirizminin aşılmamış ustası Yunus Emre (ölm. 1320), bu hizmet sırrını çağlar üstü bir güzellikte ifadeye koymuştur:

"Yaradılanı severiz yaradandan ötürü."

Hizmeti, Yaratan'ın hatırı için yapan, ne yaratılandan bir şey bekler ne de yaratılanın nankörlüğünden şikâyetçi olur. Çünkü sonsuzluk yolcusunun hizmetinin muhatabı insansa da ödülünün vericisi Allah'tır; yani sonsuzluk.

Sonsuzluk, büyük ruha ödül olarak yalnız kendini verir, yani ölümsüzlüğü.

Kur'an insanında iman da kemal noktasında bir sevgidir. Paul Tillich'in ifadesiyle: "Sevgi, imanın bir belirişi, bir uygulanışıdır." (Tillich; *Dynamics ofFaith,* 117) Ve müminin imanda yüceliğiyle sevgide taşkınlığı arasında açık bir paralellik kurulmuştur:

"İman sahipleri Allah'a sevgide çok kararlı ve taşkındırlar." (Bakara, 165)

O halde, "Allah aşkından söz edilemez" diyenler yanılmaktadır. Çünkü iman da bir Allah aşkı olarak veriliyor. (Bu konuda İbn Teymiye'ye yöneltilen bir tenkit için bk. Louis Gardet, *Les Hommes de l'Islam,* 319)

Nihayet, sevginin Kur'an bünyesinde yer alan şu niteliklerine dikkat çekebiliriz:

Sevgi, insanı; çevreyi, hatta kendini fark edemeyecek ölçüde sarıp kuşatabilir, (bk. 12/30)

Kıskançlığın temel nedenlerinden biri de sevgisizlik veya aynı konumda olanların farklı derecede sevgiye muhatap olmalarıdır. (12/8)

"Ona var da bize niye yok?" veya "Neden hep ona?" sözünün körüklediği ateşi hiçbir mantık, hiçbir delil ve gerekçe söndürememiştir. Büyük ruhlar, haset dışında her türlü bela ve namertliği saf dışı bırakabilirler, ama hasedi asla... Haset ateşini söndürecek bir tek yol vardır: Yaratıcı ruhun, hizmetini durdurması. Ancak bu, varoluşu durdurmak olacağından Yaratıcı şuurun buna izin vermesi beklenemez. O halde, sonsuzluk erinin, hasetten kaynaklanan çilesi sürekli ve kaçınılmazdır.

Kur'an'ın iki suresinin hasetten, insanların fısıltı ve dedikodusundan Allah'a sığınma ifade eden adlarla anılmaları ve böyle bir muhteva ile doldurulmuş bulunmaları, üzerinde olduğumuz gerçek bakımından mucize bir işarettir.

İlginç noktalardan biri de şudur:

Büyük ruhlar için, sevginin ölümlüden ölümsüze aktarılması, hangi ıstıraba mal olursa olsun, yeğlenmektedir. Kur'an, burada, Hz. Yusuf un, Züleyha'nın şehvete dayalı isteklerine eşlik

etmek yerine Mısır kralının hapishanesini yeğlemesini örnek vermektedir:

"Yusuf dedi: 'Rabbim! Zindan benim için bunların beni çağırdığı şeyden daha sevimlidir. Eğer onların oyununu benden uzak tutmazsan onlara meyleder de cahillerden olurum." (Yusuf, 33)

Sevgi bahsini noktalamadan, konunun Kur'ansal yapısını, Allah'ın birliği ve şirkle ilişkiler yönünden ele alan İbnül Kayyım el-Cevziyye'nin eseri *ed-Dâu ve'd-Devâ'â&n* bazı pasajları özetleyeceğiz:

Bir gönülde iki şeyin sevgisi birleşmez. İkiden fazla şeyin sevilmesi durumunda, bunların en yücesi esas sevginin nesnesi olur; ötekiler de bu esas nesnenin hatırı için ve onu hatırlatan şeyler olarak sevilir.

Şirkin esası, gönle Allah dışında bir sevgilinin egemen olmasıdır.

İnsan kalbine yön veren kuvvetler sevgi ve irade ile (olumlu kuvvetler), kin ve nefret (olumsuz kuvvetler)dir.

İnsanın tüm amellerinin altında sevgi vardır. Kin ve nefret de ters çevrilmiş, yıkım yönünde işleyen sevgilerdir. Din hayatının özünü de Allah ile Allah elçilerine sevgi oluşturur.

Ölüm sonrası cennet; bu dünyada sevgi, bilgi ve Allah'a yakınlıkla coşkuyu iç dünyalarının cenneti yapmış insanların nasibidir.

Yüce ve aşağı âlemlerdeki tüm hareketlerin esası sevgiye dayanır. Sevgi hem yapıp-eden kuvvettir, hem de gaye noktadır.

Hak ve bâtıl tüm dinlerin esası da sevgidir. Dinin dış yönü, kural ve kalıp yönü sevgisiz olabilirse de iç yönü, öz ve esas yönü sevgisiz olamaz.

Sevgi, ileri boyutlarda aşk adını alır ve aşkın birçok makamı vardır. (İbnül Kayyım, *ed-Dâu ve'd-Devâ,* 311-403)